

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI TANULMÁNYOK

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontjának
tanulmánykötete

Szerkesztette:

Molnár D. Erzsébet és Molnár Ferenc

II. RF KMF – „RIK-U” Kft.
Beregszász–Ungvár
2021

ETO 300(=945.11)(477.87)

T 32

Tanulmánykötetünk első fejezetében a 19. századi nemzetiségi kérdés és törvényhozás változó tartalmának magyarországi összefüggéseivel foglalkozik. Az itt található írások olyan kérdéseket vizsgálnak, mint az 1860-as években kidolgozott nemzetiségi törvényjavaslatok és nemzetkonceptiók, az 1868-as nemzetiségi törvény és a multietnikus állam dilemmái, valamint az északkelet-magyarországi ruszin mozgalom kiegyezés előtti és utáni helyzete. A kiadvány többi fejezetében kárpátaljai tematikájú, történelmi és társadalomtudományi jellegű tanulmányok kerülnek közlésre. Kötetünket mindazoknak ajánljuk, akik betekintést kívánnak nyerni a Kárpát-medence, különösképpen a mai értelemben vett Kárpátalja új- és jelenkori történetébe, nemzetiségi, felekezeti, társadalom- és oktatáspolitikai viszonyaiba, valamint politikai és gazdasági helyzetébe.

Kiadásra javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2020.12.03., 8. számú jegyzőkönyv)

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontja, Történelem- és Társadalomtudományi Tanszéke, valamint Kiadói Részlege közreműködésével.

Szerkesztette: *Molnár D. Erzsébet és Molnár Ferenc*
(II. RF KMF, Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont,
Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék)

Lektorálta:

Dr. habil. Barta Róbert (intézetigazgató, egyetemi docens, Debreceni Egyetem BTK, Történelmi Intézet)

Dr. Brenzovics László (docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék)

Prof. Dr. Erdődy Gábor (az MTA doktora, egyetemi tanár, Eötvös Loránd Tudományegyetem)

Dr. Fodor Gyula (rektorhelyettes, docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Földtudományi és Turizmus Tanszék)

Kutassy Ilona (igazgatóhelyettes, Kárpátaljai Területi Állami Levéltár)

Prof. Dr. Mándrik Iván (professzor, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék)

Dr. Molnár József (tanszékvezető, docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Földtudományi és Turizmus Tanszék)

Dr. Orosz Ildikó (elnök, docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Pedagógia és Pszichológia Tanszék)

Korrektúra: *Hnatik-Riskó Márta*

Műszaki szerkesztés és tördelés: *Vezsdel László*

Borítóterv: *Vezsdel László*

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felelnek:

Orosz Ildikó (elnök, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

Csernicskó István (rektor, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

Dobos Sándor (részlegvezető, Kiadói Részleg, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

A tanulmányok tartalmáért kizárólag a szerzők felelnek.

A kiadvány megjelenését támogatta az MTA Domus Kuratóriuma.

Kiadó: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90 202 Beregszász, Kossuth tér 6.; e-mail: foiskola@kmf.uz.ua) és a „RIK-U” Kft. (cím: 88 000 Ungvár, Gagarin u. 36.; e-mail: print@rik.com.ua)

Nyomdai munkálatok: Kálvin Nyomda (cím: 90 202 Beregszász, Kossuth tér 4.; e-mail: kalvin.nyomda@gmail.com)

ISBN 978-617-7868-64-3

© A szerzők, 2021

© A szerkesztők, 2021

© II. RF KMF, Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont 2021

TARTALOM

ELŐSZÓ	7
<i>Nemzetiségi kérdés és törvényhozás a 19. századi Magyarországon.....</i>	9
Deák Ágnes: NEMZETISÉGI TÖRVÉNYJAVASLAT-VÁLTOZATOK MAGYARORSZÁGON, 1861–1868.....	11
Gyáni Gábor: AZ 1868-AS NEMZETISÉGI TÖRVÉNY ÉS A MULTIETNIKUS ÁLLAM PROBLÉMÁJA.....	29
Lajtai L. László: A NEMZETISÉGI EGYENJOGÚSÁGRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY VITÁJA A MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSSEN ÉS A NEMZETKONCEPCIÓK ÖSSZECsapása	39
Molnár Ferenc: FEJEZETEK AZ ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁGI RUSZINOK NEOABSZOLUTIZMUS KORI TÖRTÉNETÉBŐL.....	63
Fedinec Csilla: RUSZIN ÖNMEGHATÁROZÁSI KÍSÉRLETEK AZ 1860-AS ÉVEKBEN	77
Molnár Ferenc: PANKOVICS ISTVÁN MUNKÁCSI PÜSPÖK ÉS A RUSZIN MOZGALOM	93
<i>Történelmi tanulmányok.....</i>	109
Dancs György: AZ ELSŐ KOLERAJÁRVÁNY ELLENI VÉDEKEZÉS SZEREPLŐI MAGYARORSZÁGON.....	111
Csatáry György: A BRASCSAJKÓ-LEVÉLTÁR IRATAI (1919–1952)	135
Szamborovszkyné Nagy Ibolya: A BEREKSZÁSZI REFORMÁTUS GYŰLEKEZET TEMPLOMÁNAK TÖRTÉNETE A KEZDETEKTŐL 1931-IG.....	183
Molnár D. Erzsébet: A SZOVJET MEGSZÁLLÁS KEZDETEI KÁRPÁTALJÁN 1944 OKTÓBERÉBEN.....	203
Váradi Natália: MINDENNAPOK ÉS HATÁR MENTI KAPCSOLATOK KÁRPÁTALJÁN A HRUSCSOV-ÉRÁBAN.....	215

<i>Kárpátalja. Közigazgatás, mobilitás, politika</i>	237
Molnár D. István: KÁRPÁTALJA LAKOSSÁGÁNAK TERÜLETI ELOSZLÁSA AZ ÚJONNAN KIALAKÍTOTT KÖZIGAZGATÁSI RENDSZER TÜKRÉBEN	239
Pallay Katalin: HAZATÉRNI VAGY OTTMARADNI? A KÁRPÁTALJAI MOBILIS HALLGATÓK LETELEPEDÉSÉRE HATÓ TÉNYEZŐK VIZSGÁLATA.....	255
Darcsi Karolina – Orosz Ildikó – Molnár D. István: A „KMKSZ” – UMP SZEREPLÉSE A 2020-AS UKRAJNAI HELYHATÓSÁGI VÁLASZTÁSOKON	275
Orosz Ildikó – Pataki Gábor – Molnár D. István: BEREGSZÁSZ ÉS TÉRSÉGÉNEK FEJLESZTÉSI TERVE	289
<i>Recenziók</i>	317
Molnár Ferenc: A RÁKÓCZI-KOR KÁRPÁTALJAI NÉZŐPONTBÓL. CSATÁRY GYÖRGY: A RÁKÓCZI-KOR EMLÉKHELYEI KÁRPÁTALJÁN.....	319
Csatáry György: RECENZÍÓ AZ „ÖRZENI KINCSES TEMETŐKET.” A BEREGSZÁSZI KÖZTEMETŐ EGYKORI RÓMAI KATOLIKUS SÍRKERTJE CÍMŰ KIADVÁNYRÓL	323
Csernicskó István: MIT MUTAT A MÉRLEG? OROSZ ILDIKÓ–PALLAY KATALIN: A KÁRPÁTALJAI OKTATÁS HELYZETE A 2019-ES KÜLSŐ FÜGGETLEN ÉRETTSÉGI EREDMÉNYEINEK TÜKRÉBEN	327
Szilágyi Lajos: RECENZÍÓ OROSZ ILDIKÓ–PALLAY KATALIN A KÁRPÁTALJAI OKTATÁS HELYZETE A 2019-ES KÜLSŐ FÜGGETLEN ÉRETTSÉGI EREDMÉNYEINEK TÜKRÉBEN C. MONOGRÁFIÁJÁRÓL	331
Császár István: RECENZÍÓ A MENEKÜLTEK, MIGRÁNSOK, ÚJ HAZÁT KERESŐK CÍMŰ KÖTETRŐL	335
Asztalos Annamária: RECENZÍÓ A VOLT EGYSZER EGY MONARCHIA. VÁROS ÉS VIDÉK C. KIADVÁNYRÓL.....	343

Fejezetek az északkelet-magyarországi ruszinok neoabszolutizmus kori történetéből¹

1849 elején a harcok még javában folytak Magyarországon, amikor az osztrák kormányzat hozzáfogott az új katonai-polgári közigazgatás létrehozásához. Az új adminisztratív rendszer körvonalait az olmützi alkotmány tartalmazta. A dokumentum a koronatarományok felsorolásában, önállóként, azaz Magyarországtól elválasztva, tüntette fel Erdélyt a Partiummal, Horvát-Szlavónországot Fiumével és a Tengermellékkel, illetve létre kívánta hozni az ún. Szerb Vajdaságot.²

A megmaradt magyarországi területek ideiglenes közigazgatási szervezetét Julius Haynau császári-királyi (továbbiakban: cs. kir.) tábornagy 1849 októberében–novemberében kiadott rendeletei alapján hozták létre. Ennek kiindulópontját a katonai kerületek felállítása jelentette, melyeket a székhelyükül szolgáló városokról neveztek el.³ A magyarországi törzsterületet öt katonai kerületre osztották. Ezek között szerepelt a Kassai Katonai Kerület, amely a Kassai, a Lőcsei és az Ungvári Polgári Kerület felett gyakorolt joghatóságot. Az Ungvári Polgári Kerület négy északkelet-magyarországi megyét foglalt magába: Ungot, Bereget, Ugocsát és Máramarost. A megyék élén az ún. „megyefőnökök”, más néven megyei elnökök álltak. Ungban Piller Gedeon, Beregben Fejérváry István, Ugocsában Jelenek István, míg Máramarosban Markovics Antal látta el a megyefőnöki feladatokat. Az Ungvári Kerület joghatósága tehát nagyjából a mai értelemben vett Kárpátalja területére terjedt ki. E négy megyét felölölő északkelet-magyarországi közigazgatási egység élén Villecz Ignác cs. kir. főispán állt, aki október 26-i eskütételét követően indult el ungvári székhelyére. Villecz mellett fontos szerepet töltött be a főbiztossági hivatal előadója és irodaigazgatója, Adolf Dobránszky is, akit az osztrákbarát ruszin mozgalom vezetőjeként október 15-én neveztek ki hivatalába.⁴

---

* Tanszékvezető-helyettes, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék

¹ A jelen tanulmány elkészítését segítő kutatást a Magyar Tudományos Akadémia Domus Szülőföldi Ösztöndíjprogramja támogatta.

² *Deák Ágnes*: „Nemzeti egyenjogúsítás”. Kormányzati nemzetiségpolitika Magyarországon 1849–1860. Budapest 2000. 41–44.

³ Uo. 103.

⁴ *Sashegyi Oszkár*: Az abszolutizmus kori levéltár. Budapest 1965. 33., 265–266.; *Molnár Ferenc*: Az olmützi alkotmány kihirdetése az Ungvári Kerületben (1849. november–december). *Limes* 3 (2016) 252.

Dobránszky a Zemplén vármegyei Rudlón született görögkatolikus papcsaládban. A bányamérnök végzettségű ruszin vezetőt Csehországban érte az 1848-as változások híre. Ekkora már jó kapcsolatokat épített ki a szlovák és a cseh nemzeti vezetőkkel. Eleinte támogatta az 1848-as magyar forradalmat, de csakhamar szembefordult vele. A galíciai és kárpátaljai ruszin lakosságot egy tartományban szeretne egyesíteni, ezért Bécs szolgálatába állt. 1849 nyarán cs. kir. kormánybiztosként működött a Habsburgok segítségére siető cári hadsereg mellett. Dobránszky úgy vélte, hogy az Ungvári Kerület bázisán véghezviheti a ruszin autonómiára vonatkozó programját. Ez a törekvés csakhamar nyilvánvalóvá vált a ruszin lakosság és a görögkatolikus papság számára is, hiszen az osztrák kormányzat nemzetiségpártoló rendelkezései nyomán ők kezdték el „Orosz” (Ruszin) Kerületnek nevezni e közigazgatási egységet. Nem véletlen, hogy az Ungvári Kerület megszüntetését és közvetlenül a Kassai Katonai Kerület alá rendelését (1850. március vége) a helyi ruszinság „ungvári katasztrófaként” emlegette.⁵

A kérészeletű Ungvári Kerület aktivizálta a görögkatolikus egyházat is. Popovics Bazil munkácsi püspök ugyan 1850 őszeig rendőri őrizetben maradt,⁶ viszont helynöke, Csurgovics János kész volt együttműködni a Dobránszky vezette ruszin körrel. A kooperáció több síkon is megnyilvánult: Dobránszky görögkatolikus szeminaristákat kívánt alkalmazni tisztviselőként, emellett sikra szállt a ruszin nyelv és nemzet egyenjogúságáért.⁷

A munkácsi egyházmegye és Dobránszky között nézetkülönbségek is adódtak. Dobránszky oroszbarát köre egyre inkább a nagyorosz nyelv kizárólagos hivatali használatát követelte, míg a görögkatolikus papság ezzel két ok miatt nem értett egyet. Egyrészt az ószlávra alapozott ruszin nyelvet preferálták, másrészt attól féltek, hogy a ruszin nyelv használatának kizárólagossá tétele elriaszthatja a magyar és román híveket. A cári seregek északkelet-magyarországi átvonulása, a régióból Oroszországba távozott értelmiségiek fényes karrierjének híre, valamint a cári propaganda

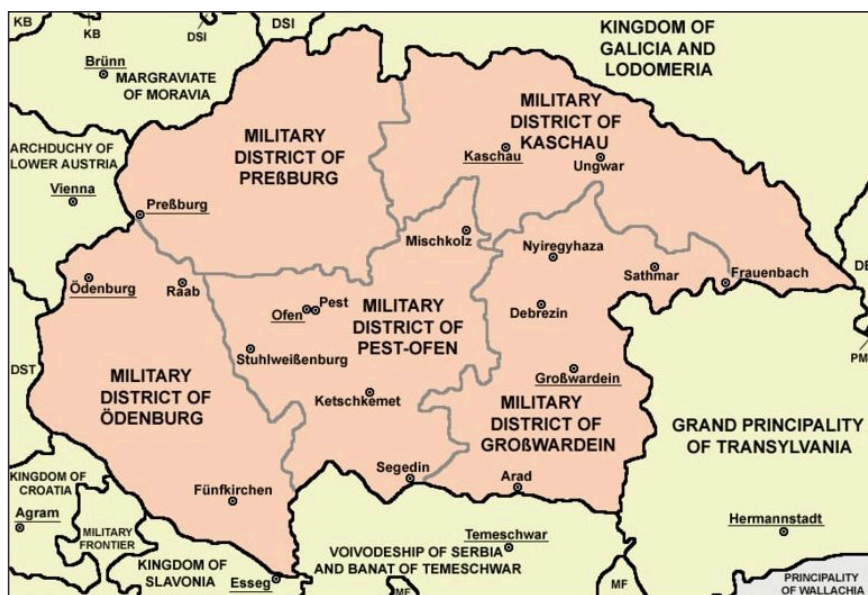
⁵ *Степан Добош*: Дольф Иванович Добрянский: очерк жизни и деятельности. Пряшев 1956. 42., 52.; *Михал Данилак*: Галицькі, буковинські, закарпатські українці в революції 1848–1849 рр. Братіслава–Пряшів 1972. 183–184.; *Oskar Sashegyi*: Ungarns politische Verwaltung in der Ara Bach 1849–1860. Graz 1979. 32–34.

⁶ Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (a továbbiakban: KTÁL), A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye iratanyaga (F. 151.), op. 10., od. zb. 3., f. 141–142.; F. 151., op. 10., od. zb. 2., f. 105.; *Zakar Péter*: Katolikus papok és protestáns lelkészek a kassai cs. kir. hadbíróóság előtt 1849–1854. Hadtörténelmi Közlemények 132. (2019) 1. sz. 181.

⁷ *Botlik József*: Hármas kereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646–1997). Budapest 1997. 63–64., 75–77.; *Mayer Mária*: Kárpátukrán (ruszin) politikai és társadalmi törekvések 1860–1910. Budapest 1977. 31–32.

felkeltette az orosz nyelv és kultúra iránti érdeklődést a helyi ruszinság körében. A ruszofil eszme alapján élénk kapcsolat bontakozott ki a galíciai ukránok és a magyarországi ruszinok között. Így a 19. század közepén kezdetét vette a ruszín és nagyorosz nyelvi irányzat vetélkedése.⁸

1. ábra. Magyarország közigazgatása 1850-ben

Forrás: Wikimedia Commons. <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Hungary1850.png>.
(Letöltés ideje: 2020. november 11.)

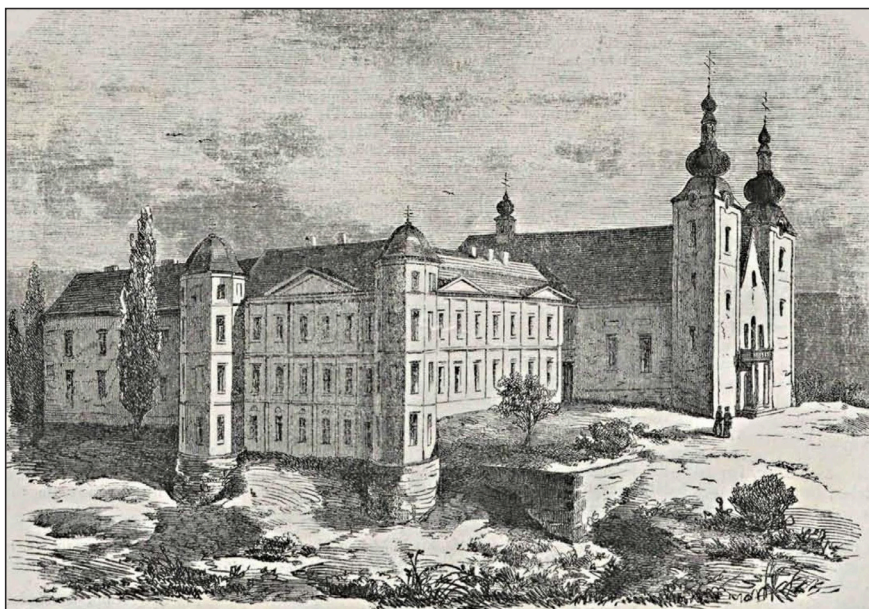
A nemzeti egyenjogúságot hirdető olmützi alkotmányt Magyarországon 1849. március 11-én hirdették ki először, életbe léptetését a „rend” helyreállítása utánra halasztották. Az uralkodói rendelet formájában kiadott jogforrást november 1-jén ugyan újra kihírdették Magyarországon, de az ostromállapot miatt ekkor sem léptették életbe. Maga I. Ferenc József császár hatalmának korlátozását látta az olmützi alkotmányban, ezért az uralkodó azt 1851 augusztusában felfüggesztette, majd ez év december 31-én hatályon kívül helyezte. Az Ungvári Kerület négy megyéjének történetébe meghatározó eseményként vonult be az olmützi alkotmány nyilvános kihirdetése, amire az adott megye vezetőjének jelenlétében, a megye székhelyén vagy jelentősebb városában rendezett gyűlésen került sor. Az összejevetelt

⁸ Mayer M.: Kárpátukrán (ruszín) i. m. 9., 15.; Paul Robert Magocsi: The Shaping of a National Identity Subcarpathian Rus', 1848–1948. Cambridge–London 1978. 46–47.

követően a jelenlévők rendszerint a helyi római vagy görögkatolikus templomba vonultak, ahol hálaadó misén vettek részt.

A birodalmi alaptörvényt legkorábban (1849. november 28.) az ugoicsai Nagyszőlősen ismerhette meg a megye közönsége, ahol Jelenek István megyei elnök mondott nyitóbeszédet. A rendezvényt megtisztelte jelenlétével Villecz kerületi főispán is. A gyűlést követően a résztvevők a helyi római katolikus templomban foglaltak helyet, ahol az uralkodóért és a békés rendezésért imádkoztak. A Figyelmező című lap jelentése szerint ekkor a „nép hangulata igen jó; mert a béke legfőbb óhajtása.” Ennek némileg ellentmond a Magyar Hirlap levelezőjének későbbi tudósítása, mely a törvényes rendet veszélyeztető önkényes földfoglalásokról adott hírt. A lap szerint a megyefőnök az alkotmány kihirdetésének napján szót emelt e törvénytelen gyakorlat ellen, s kiállt a birtoktulajdon szentsége mellett. Ennek köszönhetően csakhamar abbamaradtak a földfoglalások. December 30-án a megyei tisztikar felesküdt a császárra. A reformátusok pedig nyilatkozatban fogadtak hűséget az uralkodónak.⁹

2. ábra. Az ungvári görögkatolikus püspöki rezidencia és a székesegyház

Forrás: Vasárnapi Újság, 1863. május 17. 173.

⁹ Figyelmező, 1849. december 13. 510.; Magyar Hirlap, 1850. január 18. 226.

A kerületi és megyei székhelyül szolgáló Ungváron november 29-én hirdették ki a birodalmi alaptörvényt, „a hatóságok jelenlétében, a cs. k[ir]. katonaság tisztelgése mellett s a megyeház udvarára gyűlt nagy néptömeg előtt”. Ezt követően a görögkatolikus székesegyházban tartottak hálaadó misét. A császárért mondott imádságot a cs. kir. tüzérség díszlövéssekkel üdvözölte. A nap zárásaként 100 főre terítettek ebedét a megyeháza ünnepélyesen feldíszített nagytermében, ahol Ferenc József arcképét is elhelyezték. A tudósítás szerint az „ünnepély igen ragyogó volt, s a jó kedv élénkíté az egész társaságot”.¹⁰

November végén a Bereg megyei Munkácson is közhírré tették az olmützi alkotmányt, amit a helyiek vegyes érzelmekkel fogadtak: „Megyénkben a birodalmi alkotmány kihirdetése óta csend és béke uralkodik, a lakosság egy része az új alkotmányt a legnagyobb örömmel fogadta, míg más része avval nem tud megbarátkozni.” A gyűlést Fejérváry István megyei elnök vezette. Az alaptörvényt három nyelven: magyarul, németül és ruszinul is kihirdették. Az istentiszteletet a római katolikus templomban tartották meg. A napot díszbéd zárta, ahol VILLECZ kerületi főispán is jelen volt.¹¹

Máramarosban a birodalmi alkotmány kihirdetését egy másik nyilvános esemény előzte meg. December 2-án Máramaros öt koronavárosa (Máramarossziget, Hosszúmező, Técső, Huszt és Visk) Markovics Antal megyei elnök intézkedése nyomán megünnepelte Ferenc József uralkodásának első évfordulóját. Ennek tiszteletére Máramarosszigeten lakomat és táncmulatságot is rendeztek. Az alkotmányt december 16-án ismerhette meg a város lakossága. A kihirdetést a megyeháza melletti téren végezték ruszin, román és magyar nyelven. Ez alkalommal Anderkó Péter görögkatolikus püspöki helynök örömeinek adott hangot. Markovics megyei elnök felszólítására a tömeg a görögkatolikus templomba vonult, ahol hálaadó misét celebráltak a császár hosszú és békés uralkodásáért.¹²

Mint láhattuk, a korabeli sajtóközlemények a birodalmi alkotmány nyilvános kihirdetéséről mint békés és jó hangulatú eseményről számoltak be. Azonban ne feledjük, hogy elevenen élt még a helyi magyarság és a magyar szabadságért harcoló jelentős számú nemzetiségek emlékezetében az október 6-i aradi kivégzések friss élménye, ezért az osztrák kormány félhivatalos lapjának számító Magyar Hirlap nem ad(hat)ott hiteles tudósítást az Ungvári Kerületben uralkodó közhangulatról. A cenzúra szigorúságáról

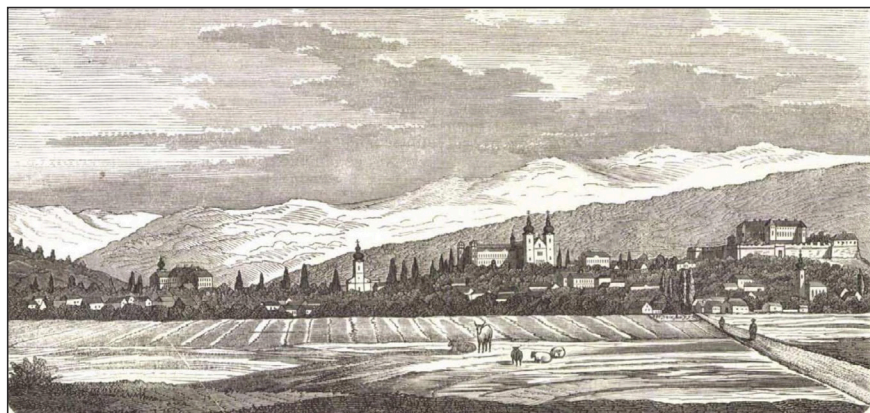
¹⁰ Magyar Hirlap, 1849. december 13. 100.

¹¹ Magyar Hirlap, 1850. január 5. 180.; uo., 1850. február 24.

¹² Magyar Hirlap, 1849. december 16. 111.; uo., 1850. január 10. 196.

még két év múlva is így nyilatkozott a Hölgyfutár egyik ungvári levelezője: „A tudósítandó tárgyoknak jelenleg olly nagy a halmaza, hogy alig tudnék kigázolni, ha véletlenül eszembe nem jutna önnek tapasztalt censori tolla, melly visszatilt az időszak sorompói közé.”¹³

3. ábra. Ungvár a Bach-korszakban

Forrás: Vasárnapi Újság, 1858. november 28. 569.

A közállapotok szempontjából igen tanulságos Villecz kerületi főispán 1849. december 20-i jelentése, melyben azt írta Karl Geringer magyarországi polgári biztosnak, hogy a kerülete területén élő műveltebb nemesek, ügyvédek, illetve általában a honoráciorok¹⁴ nincsenek megelégedve a jelenlegi viszonyokkal, veszélyeztetik a békét, s a legelső alkalommal lázítani fognak. Villecz ugyan elismerte, hogy az Ungvári Kerület szlovák, ruszin és román nemzetiségű lakosai boldogok és császárhűek a nemzeti egyenjogúsításnak köszönhetően, viszont a „helyzetre való tekintettel az ostromállapot hosszabb ideig való fenntartását javasolja, valamint azt, hogy a kormány még néhány évig ne hívjon össze országgyűlést. A szenvedélyek ugyanis még túlságosan fel vannak kavarva, az országgyűlés pedig csak növelné az izgatottságot, az egymással szembenálló pártok elkeseredését [...] s általában a fennálló viszonyok teljes felforgatását eredményezné”.¹⁵

¹³ Hölgyfutár, 1851. július 19. 655.

¹⁴ Rendszerint nem nemesi származású, vagyontalan, nagyrészt protestáns vallású magyarok, akik értelmiségi foglalkozást űztek (ügyvédek, orvosok, mérnökök stb.).

¹⁵ Steier Lajos: A tót nemzetiségi kérdés 1848–49-ben. Okmánytár I–II. Budapest 1937. II. 663–666. Írásunkban a jelentés Sashegyi Oszkár által készített magyar nyelvű kivonatából idéztünk. Lásd Sashegyi Oszkár: Munkások és parasztok mozgalmi Magyarországon 1849–1867. Iratok. Budapest 1959. 20–21.

A politikai és nemzetiségi élet megélénkülése az 1860-as évek elején

Az olmützi alkotmány hatályon kívül helyezésétől 1860 októberéig Magyarország államformája nyílt uralkodói abszolútizmus volt, ahol a törvényhozást I. Ferenc József császár saját kezében tartotta. Ezen a helyzeten az uralkodó által 1860. október 20-án kiadott októberi diploma változtatott, amely meghirdette az alkotmányos elvekhez való visszatérést. Az októberi diploma rendelkezéseinek pontosítása céljából bocsátotta ki az uralkodó az 1861. évi februári pátentst, amely valójában az alkotmányos keretek közötti központosító szándékokat kívánta érvényre juttatni. Az oktrojált jellegű októberi diploma és a februári pátens súlyos abszolutisztikus elemeket hordoztak magukban. Ennek ellenére a dokumentumok Magyarország számára is korlátozott teret nyitottak az alkotmányosság bizonyos formái előtt. Ez utóbbiak között említhetjük az országgyűlés összehívását, illetve az ország igazgatásában megnyilvánuló részleges önállóságot. Ez az állapot 1861. november 5-vel ért véget, amikor is egy császári rendelet értelmében újra bevezették a rendeleti kormányzást (provizórium). Az októberi diploma kihirdetését követő meghatározó eseménynek tekinthető a törvényhatóságok, azaz a megyék újjászervezése (1860. november). Ezek élére Ferenc József főispánokat nevezett ki. 1848-as alapon megyei bizottmányok és választott megyei tisztviselői karok alakultak. Elrendelték továbbá, hogy a közigazgatási hatóságok és törvényszékek ismét a magyart tekintsek hivatalos ügykezelési nyelvnek, de egyben kinyilvánították, hogy a községek belső ügyeiket a maguk választotta nyelven vihetik. Visszaálltak a régi megyehatárok és a szolgabírók által igazgatott hagyományos járások.¹⁶

Az uralkodói pátensek megnyitották az utat a magyar országgyűlés összehívása előtt. A törvényhozó testület 1861. április 2-án kezdte el munkáját. A választásokat 1861 márciusában tartották meg az 1848. évi V. törvénycikk alapján, azzal a különbséggel, hogy a választhatóságot immár nem kötötték a magyar nyelv tudásához. Mivel a pesti országgyűlés nem volt hajlandó törvénybe iktatni az októberi diplomát és a februári pátentst, ezért Ferenc József 1861. augusztus 22-én feloszlatta azt.¹⁷

Az októberi diploma és a benne foglalt föderalista irányelvek az északkelet-magyarországi megyékben is felpezsdítették a politikai életet.

¹⁶ Szabad György: Forradalom és kiegyezés válaszüjtán (1860–61). Budapest 1967. 78., 158–160., 259–262, 604–605.

¹⁷ Csorba László: Az önkényuralom kora (1849–1867). In: Magyarország története a 19. században. Szerk. Gergely András. Budapest 2005. 316–319.

Nagy várakozások előzték meg a közelgő országgyűlési választásokat. A helyi magyar nemesség régi politikai befolyását szerette volna visszaszerelni. A neoabszolutizmus időszakában jelentékeny sikereket elért ruszin vezetők pedig képviselőket kívántak delegálni a magyar törvényhozásba.

Bereg vármegye állandó választmánya 1861. január 21-én az 1848. évi V. törvénycikk alapján választotta meg a központi választmányt. A megye négy képviselőt adott az országgyűlésnek. A helyi nemesség Buday Sándor első alispán vezetésével készült a választásokra. Nemzetiségi vonatkozással a munkácsi és a nagyberegi mandátumok bírtak. Munkácson Eötvös Tamás vásárosnaményi földbirtokost, egykori 1848–49-es Ung és Bereg megyei kormánybiztost választották meg képviselőnek. Sikeréhez hozzájárultak azok a görögkatolikus papok is, akik Eötvös politikai programját közvetítették a ruszin népnek.¹⁸

4. ábra. Eötvös Tamás

Forrás: *Az Ország Tükre*, 1862. szeptember 20. 300.

Ruszin–magyar ellentétek kísérték viszont a nagyberegi választást (felvidéki kerület). E kerületben indult Ung megye törvényszéki ülnöke, ismert magyar író és publicista, Mészáros Károly is, aki görögkatolikus vallá-

¹⁸ Szabad Gy.: *Forradalom és kiegyezés* i. m. 207.; Ruszoly József: *Országgyűlési képviselő-választások Magyarországon 1861–1868. Az 1848. évi pozsonyi V. és kolozsvári II. törvénycikkek gyakorlata kormányhatósági és hazai helytartósági levéltári források alapján.* Budapest 1999. 251.

sának köszönhetően kapott tisztviselői állást a neoabszolutizmus időszakában.¹⁹ Mészáros elsősorban a kerület hegyvidéki ruszin választóinak érdekeit kívánta érvényesíteni. Vele szemben indult a helyi magyar nemesség jelöltje, Buday Lőrinc, akit alispán fivére (Buday Sándor) és a megye legtekintélyesebb famíliája, a Schönborn család támogattott. Az ungi törvényszéki ülnököt és híveit felbérelt verőlegények segítségével gátolták meg abban, hogy eljussanak a választás helyszínére. Mészárosék ezért óvást tettek Buday megválasztása ellen. Az igazoló vizsgálatot a ruszinul is értő Szaplóczay József és Jura György máramarosi képviselők vezették. „Az országgyűlés végül is szavazattöbbséggel igazolta Buday mandátumát; a jegyzőkönyv szűkszavú megfogalmazása szerint a választása ellen felhozott panaszok nem voltak okadatoltak. Ez jelen esetben az írásos bizonyítékok hiányát jelentette.”²⁰

Ung megye állandó bizottmányát szintén az 1848. évi törvények előírása szerint szervezték újjá. Az első közgyűlést 1860. december 20-ára hívta össze Waldstein János gróf ungi főispán, aki az 1830-as években Széchenyi István gróf baráti köréhez tartozott.²¹ A választásra jogosultak összeírása a választókerületi székhelyeken (Ungvár, Nagyberezna, Nagykapos és Szobránc) zajlottak le. Nemzetiségi szempontból a nagybereznai kerületet lehetne kiemelni, melynek lakossága szinte teljesen ruszin nemzetiségű volt. A március 18-i választáson Markos György ügyvéd közfelkiáltással nyert mandátumot.²² A korszak kiváló ismerője, Mayer Mária szerint Markos „tipikus képviselője annak a ruszin értelmiségnek, aki az általános demokratikus jogok alapján óhajtott a ruszin nemzetiség bizonyos polgári igényeinek az elismerését és méltánylását”²³

A máramarosi állandó bizottmány 1861. január 29-én határozatot fogadott el arról, hogy a választásokat az 1848. évi kerületek alapján fogja lebonyolítani. Ennek alapján Máramarossziget, Ökörmező, Sugatag, Huszt, Técső és Felsővisó szolgáltak a választókerületek központjául. Máramarosban a ruszinok mellett a román nemzetiség is jelentős arányban volt jelen, így befolyásolni tudta a voksolások kimenetelét. Felsővisón például a román nemzetiségű Mihályi Gábort, egykori 1848-as főispánt és

¹⁹ Mészáros Károly Önéletrajza. S. a. r. Csorba Csaba. Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 22. (1974) 61.

²⁰ *Ruszoly J.*: Országgyűlési képviselő-választások i. m. 252–254.

²¹ KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2259. f. 1.

²² *Szabad Gy.*: Forradalom és kiegyezés i. m. 169–170.; *Ruszoly J.*: Országgyűlési képviselő-választások i. m. 283.

²³ *Mayer M.*: Kárpátukrán (ruszin) i. m. 54.

kormánybiztost választották meg. Támogatói között találjuk Mihálka Vazul görögkatolikus esperest. Máramarossziget képviselője a magyar nemzetiségű Várady Gábor lett, akit többek között Anderkó Péter görögkatolikus püspöki helyettes (vikárius) is ajánlott. Várady táborában egyformán találunk magyar, román és ruszin nemzetiségűeket. Ifj. Jura György megyei főjegyző Sugatagon nyert, ahol a járás ruszin és román főszolgabírói is felsorakoztak mögé. Ökörmezőnek Seregélyi Sándor bocskói görögkatolikus esperes személyében ruszin képviselője lett. Fontos megjegyeznünk, hogy e nemzetiségi szempontból meglehetősen tarka törvényhatóság választásai a legnagyobb rendben zajlottak. Végül az északkelet-magyarországi régió legkisebb megyéjéről ejtünk néhány szót. Az 1861. január 21–22-én, Nagyszőlősön üléselő Ugocea megyei állandó választmány határozatot hozott, hogy az 1848 előtti gyakorlatot, azaz a követutasítási jog visszaállítását fogja szorgalmazni. Végül két kerületet alakítottak ki: a Nagyszőlős központú tiszáninnenit és a tiszántúlit, Halmi székhellyel. Előbbiben Ilosvay Bertalan, utóbbiban Ráthonyi Lajos nyert mandátumot. A választásokat nem kísérték nemzetiségi súrlódások.²⁴

1861 folyamán számos ruszin értelmiségi fogalmazta meg népe nyelvi és nemzeti követeléseit. A ruszin igények skálája a mérsékelttől a radikális állásfoglalásokig terjedt. Közös pontjuk abban érhető tetten, hogy a görögkatolikus egyház biztosította történeti különállásából vezették le a nemzeti egyenjogúságra való igényüket. Az ungi, beregi, ugoceai és máramarosi görögkatolikus papok elsősorban az anyanyelv védelme, ruszin tisztviselők alkalmazása, ruszin szolgabírói járások, választókerületek és görögkatolikus érsekség létrehozása mellett érveltek a magyarországi sajtó hasábjain.²⁵

A ruszin mozgalom nem jelentkezett olyan politikailag szervezett formában, mint a szerbeknél, románoknál, vagy akár a szlovákoknál. Az ungvári gimnáziumban orosz nyelvet és irodalmat oktató ifjú ruszofil, Szabó Cyrill például így mutatott rá népe elmaradottságára: „A fiatal ember hevével tettem fel [...] magamban, hogy mivel népünk jobb állapotát csak művelődésében láttam, életemet és tehetségemet e célra fogom fordítani, mert zokon esett önérzetes lételemre azon néphez tartoznom, melyet szomszédai a 'buta' jelzővel gúnyoltak és be kellett ösmernem, hogy nem méltatlanul.”

²⁴ *Ruszojy J.*: Országgyűlési képviselő-választások i. m. 349–350., 374–375.

²⁵ *Mayer M.*: Kárpátukrán (ruszin) i. m. 10., 16., 27–31.; *Ruszojy József*: Mészáros Károly és a rútén nemzetiségi törekvések 1861-ben. In: Hajdúsági Múzeum Évkönyve 5. Szerk. Nyakas Miklós. Hajdúböszörmény 1983. 137.; *Botlik J.*: Hármass kereszt alatt i. m. 83–84.

5. ábra. Adolf Ivanovics Dobránszky

Forrás: Фёдор Фёдорович Аристов: Карпато-русские писатели. Изъльдованіе по неизданнымъ источникамъ I–III. Москва 1916. I. 174.

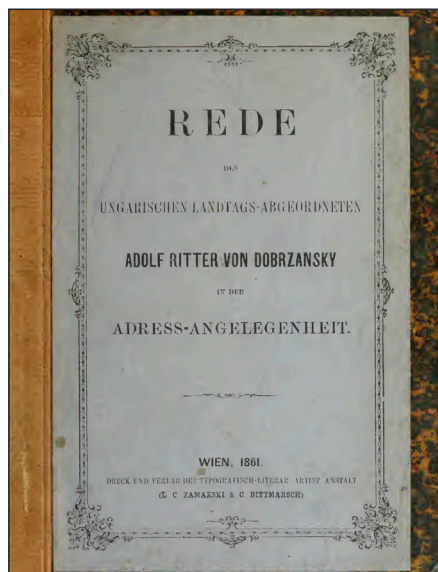
A ruszinok közül egyedül a helytartósági tanácsosi méltóságba emelkedett Adolf Dobránszky képviselt radikális nemzetiségi politikát. Politikai programját előbb Bécsben jelentette meg német nyelven, majd egy közérthetőbb szövegezésben oroszul is közreadta. Dobránszky síkra szállt egy északkelet-magyarországi megyékből álló ruszin autonóm kerület (District) kialakításáért. Tervei szerint a Magyar Királyság maradék területéből egy német–magyar, egy szerb, egy román és egy szlovák kerületet kellene felállítani.²⁶ 1861. október végén egy körlevelet bocsájtott ki. Ebben arra szólította fel a görögkatolikus espereseket és a ruszin világi vezetőket, hogy a magyar országgyűlést megkerülve vezessenek delegációt Ferenc Józsefhez, s kérjék tőle a ruszin autonómia megvalósítását. Dobránszky az egyházi és világi személyek aláírásával szeretne volna nyomatékosítani mozgalma társadalmi beágyazottságát.²⁷ Elképzeléseihez

²⁶ Perényi József: A ruszinok történetének vázlata 1800–1918. Kandidátusi értekezés, kézirat. Budapest 1954. 179–182.; *Кашка Марія*: Етнополітичний розвиток русинів–українців Закарпаття (середина XVIII ст. – 1867 р.). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, рукопис. Ужгород 2008. 169–170.

²⁷ Mayer M.: Kárpátukrán (ruszin) i. m. 33.; *Deák Ágnes*: Soknemzetiségű nemzetállam és soknemzetiségű birodalom erőterében. Nemzetiségpolitikai alternatívák 1868 előtt. Századvég 13. (2008) 4. sz. 60., 68.

azonban nem tudta megnyerni Popovics munkácsi püspök és főpapsága támogatását. Az ungvári konzisztórium ugyanis elvetette Dobránszky nemzeti elkülönülésre és egy ruszin delegáció Bécsbe küldésére irányuló terveit.²⁸

6. ábra. Adolf Dobránszky német nyelvű politikai programja

Dobránszkyt az 1860–61-es tevékenysége miatt a Helytartótanács „legszigorúbb dorgálásban részesítette” és korlátozta hatáskörét. Viszont a ruszin vezetőt 1865-ben képviselővé választották, s egyik vezéralakjává emelkedett az akkor fellendülő ruszin mozgalomnak. A kiegyezést követően azonban Dobránszky elvesztette állami hivatalát és országgyűlési mandátumot sem sikerült szereznie.²⁹ Az 1867 májusában beiktatott Pankovics István munkácsi püspök (1866–1874) a dualizmus és a mindenkori magyar kormányok feltétlen hívének számított. A köré csoportosuló magyarbarát, ruszin származású egyházi és világi vezetőkkel szövetségbe sikerült elérnie a Dobránszky által vezetett ruszofilek háttérbe szorítását.³⁰

²⁸ Mészáros Károly Önéletrajza i. m. 74.; *Ruszoly J.*: Mészáros Károly i. m. 141–142.

²⁹ *Ludovít Haraksim*: K sociálnim a kultúrnm dejinám Ukrajincoiv na Slovensku do roku 1867. Bratislava 1961. 190–191.; *Adalbert Toth*: Parteien und Reichstagswahlen in Ungarn: 1848–1892. München 1973. 240.; *Mayer M.*: Kárpátukrán (ruszin) i. m. 31–35.; *Magocsi, P. R.*: The Shaping of a National Identity i. m. 52–53.; *Кашка, М.*: Етнополітичний розвиток i. m. 172–173.

³⁰ Vö. *Molnár Ferenc*: A kiegyezés és a ruszin mozgalom. In: „Indivisibiliter ac Inseparabiliter”. „Feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul”. A kiegyezés 150. évfordulója alkalmából rendezett tudományos konferencia előadásai. Szerk. Szakál Imre. Beregszász–Ungvár 2018. 22–36.

Forrás- és irodalomjegyzék

Levéltári források

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (a továbbiakban: KTÁL), A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye iratanyaga (F. 151.), op. 10., od. zb. 2., f. 105.

KTÁL, F. 151, op. 10., od. zb. 3., f. 141–142.;

KTÁL, F. 151, op. 10, od. zb. 2259. f. 1.

Folyóiratok, lapok

Az Ország Tükre, 1862. szeptember 20. 300.

Figyelmező, 1849. december 13. 510.

Hölgyfutár, 1851. július 19. 655.

Magyar Hirlap, 1849. december 13. 100.

Magyar Hirlap, 1849. december 16. 111.

Magyar Hirlap, 1850. január 5. 180.

Magyar Hirlap, 1850. január 10. 196.

Magyar Hirlap, 1850. január 18. 226.

Magyar Hirlap, 1850. február 24.

Vasárnapi Újság, 1858. november 28. 569.

Vasárnapi Újság, 1863. május 17. 173.

Szakirodalom

Botlik József: Hármaskereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646–1997). Budapest 1997.

Csorba László: Az önkényuralom kora (1849–1867). In: Magyarország története a 19. században. Szerk. Gergely András. Budapest 2005. 316–319.

Deák Ágnes: „Nemzeti egyenjogúsítás”. Kormányzati nemzetiségpolitika Magyarországon 1849–1860. Budapest 2000.

Deák Ágnes: Soknemzetiségű nemzetállam és soknemzetiségű birodalom erőterében. Nemzetiségpolitikai alternatívák 1868 előtt. Századvég 13. (2008) 4. sz. 51–77.

Haraksim, Ludovít: K sociálnim a kultúrnim dejinám Ukrajincov na Slovensku do roku 1867. Bratislava 1961.

Magocsi, Paul Robert: The Shaping of a National Identity Subcarpathian Rus', 1848–1948. Cambridge–London 1978.

Mayer Mária: Kárpátukrán (ruszin) politikai és társadalmi törekvések 1860–1910. Budapest 1977.

Mészáros Károly Önéletrajza. S. a. r. Csorba Csaba. Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 22. Debrecen 1974.

Molnár Ferenc: Az olmtüzi alkotmány kihirdetése az Ungvári Kerületben (1849. november–december). Limes 3 (2016) 251–259.

Molnár Ferenc: A kiegyezés és a ruszin mozgalom. In: „Indivisibiliter ac Inseparabiliter”. „Feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul”. A kiegyezés 150. évfordulója alkalmából rendezett tudományos konferencia előadásai. Szerk. Szakál Imre. Beregszász–Ungvár 2018. 22–36.

Perényi József: A ruszinok történetének vázlata 1800–1918. Kandidátusi értekezés, kézirat. Budapest 1954.

Ruszoly József: Mészáros Károly és a rutén nemzetiségi törekvések 1861-ben. In: Hajdúsági Múzeum Évkönyve 5. Szerk. Nyakas Miklós. Hajdúböszörmény 1983. 129–154.

Ruszoly József: Országgyűlési képviselő-választások Magyarországon 1861–1868. Az 1848. évi pozsonyi V. és kolozsvári II. törvénycikkek gyakorlata kormányhatósági és hazai helytartósági levéltári források alapján. Budapest 1999.

Sashegyi Oszkár: Munkások és parasztok mozgalmi Magyarországon 1849–1867. Iratok. Budapest 1959.

Sashegyi Oszkár: Az abszolutizmus kori levéltár. Budapest 1965.

Sashegyi, Oskar: Ungarns politische Verwaltung in der Ära Bach 1849–1860. Graz 1979.

Steier Lajos: A tót nemzetiségi kérdés 1848–49-ben. Okmánytár I–II. Budapest 1937.

Szabad György: Forradalom és kiegyezés válaszutján (1860–61). Budapest 1967.

Toth, Adalbert: Parteien und Reichstagswahlen in Ungarn: 1848–1892. München 1973.

Zakar Péter: Katolikus papok és protestáns lelkészek a kassai cs. kir. hadbírótság előtt 1849–1854. Hadtörténelmi Közlemények 132. (2019) 1. sz. 179–204.

Аристов, Фёдор Фёдорович: Карпато-русские писатели. Изследование по неизданным источникам I–III. Москва 1916.

Данилак, Михал: Галицькі, буковинські, закарпатські українці в революції 1848–1849 рр. Братіслава–Пряшів 1972.

Добош, Степан: Адольф Иванович Добрянский: очерк жизни и деятельности. Пряшев 1956.

Каушка Марія: Етнополітичний розвиток русинів–українців *Закарпаття* (середина XVIII ст. – 1867 р.). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, рукопис. Ужгород 2008.

Т 32 Публікації на суспільну тематику. Наукове видання (збірник наукових праць) Науково-дослідного центру ім. Тиводора Легоцькі при Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II / Редактори: Єлизавета Молнар Д. та Федір Молнар. Берегове–Ужгород: ЗУІ ім. Ф.Ракоці II – ТОВ «РІК-У», 2021. – 352 с. (угорською мовою)

ISBN 978-617-7868-64-3

Дослідження у першому розділі збірника присвячені вивченню національного питання в Угорщині та законодавчих ініціатив XIX століття у цій сфері. Зокрема, це питання розроблених у 1860-х роках законопроектів про національності і національних концепцій; Закон про національності 1868 року та дилеми мультиетнічної держави, а також становище русинського руху в Північно-Східній Угорщині до і після австро-угорського компромісу. В інших розділах вміщені публікації на закарпатську тематику історичного та суспільного характеру. Видання рекомендується усім, хто цікавиться новітньою та сучасною історією Карпатського басейну, зокрема сучасного Закарпаття, національними, релігійними, суспільними та освітніми відносинами, політичним та економічним становищем краю.

УДК 300(=945.11)(477.87)

Наукове видання

Публікації на суспільну тематику

Збірник наукових праць

2021 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ
(протокол №8 від 03.12.2020 р.)

Підготовлено Науково-дослідним центром ім. Тіводора Легоцькі спільно з кафедрою історії
та суспільних дисциплін і Видавничим відділом ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ

Редактори: *Єлизавета Молнар Д. та Федір Молнар*
(ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, Науково-дослідний центр ім. Тіводора Легоцькі,
Кафедра історії та суспільних дисциплін)

Рецензенти:

Роберт Барта, габілітований доктор (директор Інституту, доцент університету,
факультет суспільних наук Дебреценського університету, Інститут історії)

Василь Брензович, кандидат історичних наук (доцент, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ,
кафедра історії та суспільних дисциплін)

др. Габор Ердовді, професор (доктор Академії наук Угорщини, викладач університету,
Науковий університет ім. Лоранда Етвеша)

Дюло Фодор, кандидат географічних наук (проректор, доцент, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ,
кафедра географії та туризму)

Олена Куташи (заступник директора, Державний архів Закарпатської області)

Іван Мандрик, доктор історичних наук (професор, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ,
кафедра історії та суспільних дисциплін)

Йосип Молнар, кандидат географічних наук (завідувач кафедри, доцент, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ,
кафедра географії та туризму)

Льдіко Орос, кандидат педагогічних наук (президент ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, доцент, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ,
кафедра педагогіки та психології)

Коректура: *Марта Гнатик-Рішко*

Технічне редагування та верстка: *Ласло Веждед*

Обкладинка: *Ласло Веждед*

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр „Опаціої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ*

Відповідальні за випуск:

Льдіко Орос (президент Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ)

Степан Черничко (ректор Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ)

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ференца Ракоці ІІ)

За зміст опублікованих наукових праць відповідальність несуть автори.

Видання опубліковане за підтримки Кураторії «Domus» АН Угорщини

Видавництво: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90 202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) *Статут «Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ» (Затверджено протоколом загальних зборів Благодійного фонду За ЗУІ, протокол №1 від 09.12.2019р., прийнято Загальними зборами ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, протокол №2 від 11.11.2019р., зареєстровано Центром надання адміністративних послуг Берегівської міської ради, 12.12.2019р.) та ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88 000. Електронна пошта: print@rik.com.ua) *Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року**

Поліграфічні послуги: ПП Лац Ч.С. (пл. Кошута 4, м. Берегове, 90 202. Електронна пошта: kalvin.nyomda@gmail.com)

Підписано до друку 17.12.2020 Шрифт «Times New Roman». Папір офсетний, щільністю 70 г/м².
Ум. друк. арк. 28,6. Формат 70x100/16. Замовл. №69. Тираж 200.